

АЛЕКСИС ДЪО ТОКВИЛ ЗА ДЕМОКРАЦИЯТА В АМЕРИКА

ТИРАНИЯТА НА МНОЗИНСТВОТО

Считам за безчестна и отвратителна максимата, че, що се отнася до управлението, мнозинството на един народ има право да прави всичко, обаче слагам волята на мнозинството в основата на всяка власт. В противоречие ли съм със самия себе си? Съществува един общ закон, изработен или най-малкото приет не само от мнозинството на един или друг народ, а от мнозинството на всичките хора. Този закон е справедливостта.

Следователно, справедливостта е границата на правото на всеки народ.

Една нация е като съдебен състав с мисия да представлява световното общество и да прилага справедливостта, която е негов закон. Трябва ли съдът, представляващ обществото, да има повече власт от самото общество, чиито закони прилага?

И така, когато отказвам да се подчиня на несправедлив закон, аз съвсем не отричам правото на мнозинството да ръководи; с това аз само апелирам за суверенитета на народа пред суверенитета на човешкия род.

Има хора, които не се страхуват да кажат, че един народ, що се отнася до нещата, които представляват неговия собствен интерес, не може да напусне изцяло границите на справедливостта и разума и поради тази причина не трябва да се боим да връчим цялата власт на мнозинството, което го представя. Това е робски език.

Какво представлява колективното мнозинство, ако не индивид с мнения и много често с интереси, противни на друг индивид, наречен малцинство? И така, ако приемете, че човек, облечен с пълновластие, може да злоупотреби с него срещу своите противници, защо не допуснете същото за едно мнозинство? Изменили ли са характера си хората, като са се събрали? като са станали по-силни, станали ли са по-търпеливи пред лицето на изпитанията? Що се отнася до мен, не бих могъл да го повярвам; а пълновластието, което отказвам на всекиго от подобните ми поотделно, никога не ще присъдя на мнозина от тях.

Не смятам, че заради запазването на свободата биха могли да се примесят множество принципи в едно и също управление, така че да бъдат действително противоположени един на друг.

Управлението, което наричат смесено, винаги ми е изглеждало като химера. Няма, собствено казано, смесено управление (в значението, което се придава на тази дума), тъй като всяко общество в края на краищата намира принцип на действие, който ръководи всички други.

Англия от последния век е специално сочена като пример на подобно управление, бидейки изцяло аристократична държава, независимо, ме там се намираха мнозинството от елементите на демокрацията; тъй като законите и нравите там са така установени, че аристокрацията-та трябва винаги да преобладава и ръководи по своя воля обществените работи.

Заблудата произтича от факта, че, като се разглеждат непрекъснато интересите на благородниците в конфликта им с народните интереси, се обръща внимание само на сблъсък, вместо да се съсредоточи вниманието върху резултата от този сблъсък, а той е най-важен. когато едно общество се докара дотам да придобие в действителност смесено управление, т.е. поравно разпределено помежду противоположени принципи, в него избухва революция или то се разпада.

Мисля, че на определено място винаги трябва да има социална власт, висша за всички други, но смятам, че свободата е в опасност, когато тази власт не среща никакво препятствие, което би могло да забави хода ѝ и да ѝ даде време да промени самата себе си.

Всемогъществото само по себе си ми се струва лошо и опасно. Неговото проявление изглежда надхвърля силите на който и да е човек и аз виждам, че само бог би могъл да бъде безопасно всемогъщ, тъй като неговата мъдрост и справедливост са винаги равни на властта му. И така, няма на земята власт, тъй почитана заради самата нея или облечена с толкова свещено право, че да бих искал тя да действа безконтролно и да доминира безпрепятствено, когато виждам да се отрежда правото и възможността за свободно действие на някаква сила, била тя наричана народ

или (срал, демокрация или аристокрация, дали тя се упражнява в монархия или в република, твърдя, че там кълни тиранията, а аз избирам да живея по други закони.

Най-големият ми упрек към организираното в Съединените щати демократично управление не е към неговата слабост, както на мнозина в Европа, а обратно. към него-вата непреодолима сила. А онова, което най-много ме отблъсква в Америка, не е господстващата там крайна свобода, а малкото гаранции, които се намират срещу тиранията.

Когато в Съединените щати, някой човек или партия търпи несправедливост, към кого мислите, че трябва да се обърне? Към общественото мнение? То се формира от мнозинството. към законодателното тяло? То представлява мнозинството и му се подчинява сякаш. към изпълнителната власт? Тя е назначена от мнозинството и е негово пасивно оръдие. към обществената сила? Обществената сила е не друго, а самото въоръжено мнозинство. към съда? Съдът - това е мнозинството, облечено с правото да произнася присъди: самите съдии в някои щати са избрани от мнозинството. колкото и несправедлива или безумна да е мярка-та. която ви засяга, трябва да ѝ се подчините. Напротив, представете си законодателно тяло, съставено така, че да представлява мнозинството, без да бъде непременно роб на привързаностите му; изпълнителна власт, която да има собствена сила и съдебна власт, независима от другите две; пак ще имате демократично управление, но в него тиранията няма да има никакви шансове.

Не твърдя, че сега в Америка тиранията се шири, настоявам само, че там не могат да бъдат открити гаранции срещу нея, и че причините за умереността на управление-то трябва да бъдат търсени по-скоро в обстоятелствата и нравите, отколкото в законите.

Необходимо е добре да различаваме произвола от тиранията. Тиранията може да се извършва чрез самия закон и в такъв случай тя не е произвол. Произволът може да се упражнява в интерес на управляваните и в такъв случай не е тираничен.

Тиранията обикновено си служи с произвола, но при нужда умее да мине без него.

В Съединените щати всесилието на мнозинството поощрява едновременно както легалния деспотизъм на законодателя, така и произвола на магистрата. Бидейки пълен господар да създава законите и да контролира тяхното изпълнение. контролирайки както управляващите, така и управляваните, то гледа на държавните чиновници като на свои безволни агенти и охотно им прехвърля грижа-та да обслужват неговите намерения. То не вниква предварително в техните задължения и не си дава труда да определя правата им. Отнася се с тях както един господар може да се отнася със своите слуги. Щом като, държейки ги винаги под око, може да ръководи или коригира тяхното поведение във всеки момент.

Законът оставя на американ-ските чиновници много повече свобода, отколкото на нашите, в рамките, които очертава около тях. Понякога се случва мнозинството да им позволи да ги напуснат. Защитени от мнението на най-голям брой хора, силни с тяхната подкрепа, те се осмеляват да вършат неща, пред които европейецът, навикнал на произвол, все още се учудва. По такъв начин в лоното на самата свобода се зараждат навици, които един ден могат да станат гибелни за нея.

Когато започнем да изследваме изявите на мисълта в Съединените щати, забелязваме твърде ясно степента, в която могъществото на мнозинството надхвърля всичко познато в Европа.

Мисълта е невидима и почти неуловима власт, която присъства във всяка тирания. в наше време, в Европа, и най-абсолютните владетели не биха могли да попречат на безшумното движение на идеи. враждебни на властта им, в техните държави.

Подобно нещо не се случва в Америка: докато мнозинството изпитва съмнения, може да се говори; щом като веднъж то се произнесе неоспоримо, всички замълчават, а приятелите и враговете изглеждат заедно привързани към неговата колесница. Изводът е ясен: няма монарх, толкова абсолютен, да съедини в десницата си всичките сили на обществото и да преодолее всяка съпротива, тъй както може да направи това мнозинство, облечено с правото да твори законите и да ги изпълнява.

Понеже един крал има само материална мощ, която противостои на действията и не засяга волите, а мнозинството е облечено със сила, едновременно материална и нравствена, която засяга както волята, така и постъпете, която препяства едновременно и деянието, и желанието за него.

Изобщо не познавам страна, в която то да царува с по-малко независимост на духа и истинска свобода на дискусиите от Америка.

Няма политическа и религиозна теория, която да не би могла да бъде свободно проповядвана в конституционните европейски държави и която да не може да проникне в останалите; тъй както в Европа няма страна, дотолкова зависима от една единствена власт, че онзи, който иска да говори истината в нея, да не може да намери опора, способна да му осигури закрила от последствията на неговата независимост. Ако има нещастие да живее под абсолютистско управление, народът често е на негова страна; ако обитава свободна държава, той може в случай на нужда да се заслони зад кралския авторитет. Аристократичната фракция на обществото го подкрепя в демократичните земи, а демокрацията - в останалите. Но в демокрацията, организирана както е в Съединените щати, се срещаме с една единствена власт, с един единствен елемент на сила и успех и нищо извън него.

В Америка мнозинството очертава около мисълта омагьосан кръг. в неговите граници писателят е свободен, горко му обаче, ако се осмели да излезе от тях. Не че го заплашва аутодафе, но той е подложен на всички видове неприязън и ежедневни преследвания. Политическата кариера за него е приключена, тъй като е обидил единствената сила, способна да му я открие. всичко, включително и славата, му е отказано. Преди да публикува мнението си, той е мислил, че има привърженици, сега му се струва, че няма повече, сега той е открит за всички, защото онези, които го клеймят, говорят с пълен глас, а тези, които мислят като него, без да имат смелостта му, мълчат и се отдалечават. Той отстъпва, превива се накрая под всекидневното усилие. като да изпитва угризения, задето е казал истината.

веригите и палачите - ето ги грубите инструменти, използвани някога от тиранията - сега обаче цивилизацията усъвършенства самия деспотизъм, който отдавна изглеждала съвършен.

Принцовете, така да се каже, материализираха насието, съвременните ни демократични републики го направиха толкова духовно, колкото самата човешка воля, на която то е противопоставено. Под абсолютното управление на единствения, деспотизъмът, за да стигне до душата, удряше грубо по тялото, а душата, убягваща на ударите, се извисяваше тържествуваща над него; в демократичните републики обаче тиранията не действа по този начин, тя пренебрегва тялото и се насочва право към душата. Господарят не казва вече: „ще мислите като мен или ще умрете“; той твърди: „вие сте свободни да не мислите както мисля аз; животът и имуществата ви си остават, но от днес вие сте чужденец между нас. Запазвате привилегиите си в града, но те ще ви бъдат ненужни; тъй като, ако заговорниците срещу избора на вашите съграждани, те няма да ви ги дадат, а ако търсите само тяхното уважение, те ясно ще ви покажат, че ви го отказват. Ще останете между хората, но ще загубите правото си на човешко отношение. когато се приближите до вашите подобни, те ще бягат от вас като от нечист; а онези, които вярват във вашата невинност, също ще ви изоставят, защото и те ще бъдат избягвани. вървете си в мир, оставям ви живота, но той е по-лош от смъртта.“

Абсолютните монархии отнеха честта на деспотизма; остават опасенията да не би демократичните републики да го реабилитират и да го направят по-тежък за някои, без мнозина да забележат ужасяващия му вид и унизителния му характер.

У най-гордите народи в някогашния свят са публикувани произведения, предназначени вярно да отразяват пороците и слабостите на съвременниците си; Ла Бройер живееше в двореца на Луи XIV, когато написа главата за аристократите, а Молиер критикуваше двора в пиеси, които представяше на царедворците. властта, която господства в Съединените щати, въобще не позволява да си играят така с нея. И най-лекият упрек я ранява, най-малката шекотлива истина я вбесява, трябва да я ласкаят - от изразните й средства до най-твърдите й добродетели. Нито един писател, с каквато и да е репутация, не може да избегне задължението да кади тамян на съгражданите си. Мнозинството живее в постоянно самообожествяване; само чужденците или опитът могат да доведат до слуха на американците определени истини.

Ако Америка още няма велики писатели, не трябва да търсим другаде причините:

никъде не съществува литературен гений без свобода на духа, а в Америка няма свобода на духа.

Инквизицията в Испания ни-кога не е могла да препятства движението на извънредно голямо количество книги, противни на религията. Империята на мнозинството в Съединените щати

действия по-изкусно: тя е отнела самата мисъл за тяхното публикуване. в Америка се срещат свободомислещи, но свободомислието там няма орган, тъй да се каже.

Срещат се правителства, които се стараят да опазят нравите, като осъждат авторите на мръсни книги. в Съединените щати никой не е бил осъден за подобни произведения; но никой не се е опитал да ги напише. Не защото всички граждани имат добри нрави, а защото мнозинство-то е сигурно в своите.

Тук, без съмнение, употребата на властта е достойна: говоря за властта сама по себе си. Неудържимата власт е продължаващо действие, а достойната му употреба е само отделен епизод.

Влиянието на по-горе изложеното все още се чувства едва-едва в политическото общество. Неговите дразнещи ефекти върху националния характер на американците, обаче вече се забелязват. Считаю, че малкият брой впечатляващи личности на днешната американска политическа сцена трябва да бъде приписан на все по-нарастващия деспотизъм на мнозинството.

Когато избухна революцията в Америка, те бяха цяла тълпа; общественото мнение тогава управляваше само волята и не ги тиранизираше. Именитите хора от онова време, сдружавайки се свободно по волята на духа си, притежаваха величието, което им е свойствено: те разпрострияха блясъка си върху нацията, но не го заеха от нея.

При абсолютното управление, аристократите, които са в съседство с трона, ласкаят страстите на господаря и доброволно се подчиняват на неговите прищевки. Но масата от народа не се предава на сервилността; тя се подчинява от слабост, навик или поради невежество, понякога от любов към царствеността или краля. Знаем народи, които изпитват странна гордост и удоволствие, като жертват собствената си воля в името на волята на принца и влагат покорство в душевната си свобода. У тези народи се среща много по-малко упадък, от-колкото нищета. Съществува обаче огромна разлика между правенето на онова, което не харесваш, и привидното харесване на онова, което правиш: първото е присъщо на слабия човек, но другото принадлежи към навиците на слугата.

В свободните страни, където всеки е малко или повече призоваван да даде мнението си за държавните работи; в демократичните републики, където общественият живот е неотделимо свързан с частния, където суверенът е достъпен от всички страни и където е достатъчно да надигнеш глас, за да стигне до ушите му, се срещат много повече хора, стремящи се да спекулират с неговите слабости и да живеят за сметка на неговите привързаности, отколкото в абсолютните монархии. Не защото хората там са по природа по-лоши от другаде, а защото изкушението там е по-силно и се предлага на повече хора едновременно. Следствие от това е общият упадък на душите.

Демократичните републики поставят дворцовия дух в услуга на голям брой хора и той прониква във всички класи едновременно. С това те заслужават един от главните упреци, които можем да им отправим.

Особено вярно е това в демократичните държави, организирани като американските републики, където мнозинството притежава толкова абсолютна и непревзимаема империя, че трябва в някакъв смисъл да се откажеш от гражданските си права и качеството си на човек, когато искаш да се отклониш от очертавания от него път.

Всред огромната тълпа, която се блъска на политическо-то поприще в Съединените щати, аз видях малцина да по-казват тази мъжествена добродетел, тази мъжка независимост на мисленето, често отличавала американците в отминалите времена, независимост, която (където и да бъде намерена) е отличителен белег на великите характери. На пръв поглед би могло да се каже, че в Америка духовете, са излети от средства до най-твърдите й добродетели. Нито един писател, с каквато и да е репутация, не може да избегне задължението да кади таман на съгражданите си. Мнозинството живее в постоянно самообожествяване; само чужденците или опитът могат да доведат до слуха на американците определени истини.

Ако Америка още няма велики писатели, не трябва да търсим другаде причините: никъде не съществува литературен гений без свобода на духа, а в Америка няма свобода на духа.

Инквизицията в Испания никога не е могла да препятства движението на извънредно голямо количество книги, противни на религията. Империята на мнозинството в Съединените щати

действия по-изкусно: тя е отнела самата мисъл за тяхното публикуване. в Америка се срещат свободомислещи, но свободомислието там няма орган, тъй да се каже.

Срещат се правителства, които се стараят да опазят нравите, като осъждат авторите на мръсни книги. в Съединените щати никой не е бил осъден за подобни произведения; но никой не се е опитал да ги напише. Не защото всички граждани имат добри нрави, а защото мнозинство-то е сигурно в своите.

Тук, без съмнение, употребата на властта е достойна: говоря за властта сама по себе си. Неудържимата власт е продължаващо действие, а достойната му употреба е само отделен епизод.

Влиянието на по-горе изложеното все още се чувства едва-едва в политическото общество. Неговите дразнещи ефекти върху националния характер на американците, обаче вече се забелязват. Считаю, че малкият брой впечатляващи личности на днешната американска политическа сцена трябва да бъде приписан на все по-нарастващия деспотизъм на мнозинството.

Когато избухна революцията в Америка, те бяха цяла тълпа; общественото мнение тогава управляваше само волята и не ги тиранизираше. Именитите хора от онова време, сдружавайки се свободно по волята на духа си, притежаваха величието, което им е свойствено: те разпростряха блясъка си върху нацията, но не го заеха от нея.

При абсолютното управление, аристократите, които са в съседство с трона, ласкаят страстите на господаря и доброволно се подчиняват на неговите прищевки. Но масата от народа не се предава на сервилността; тя се подчинява от слабост, на-вик или поради невежество, понякога от любов към царствеността или краля. Знаем народи, които изпитват странна гордост и удоволствие, като жертват собствената си воля в името на волята на принца и влагат покорство в душевната си свобода. У тези народи се среща много по-малко упадък, от-колкото нищета. Съществува обаче огромна разлика между правенето на онова, което не харесваш, и привидното харесване на онова, което правиш: първото е присъщо на слабия човек, но другото принадлежи към навиците на слугата.

В свободните страни, където всеки е малко или повече призоваван да даде мнението си за държавните работи; в демократичните републики, където общественият живот е неотделимо свързан с частния, където суверенът е достъпен от всички страни и където е достатъчно да надигнеш глас, за да стигне до ушите му, се срещат много повече хора, стремящи се да спекулират с неговите слабости и да живеят за сметка на неговите привързаности, отколкото в абсолютните монархии. Не защото хората там са по природа по-лоши от другатаде, а защото изкушението там е по-силно и се предлага на повече хора едновременно. Следствие от това е общият упадък на душите.

Демократичните републики поставят дворцовия дух в услуга на голям брой хора и той прониква във всички класи едновременно. С това те заслужават един от главните упреци, които можем да им от-правим.

Особено вярно е това в демократичните държави, организирани като американските републики, където мнозинството притежава толкова абсолютна и непревзимаема империя, че трябва в някакъв смисъл да се откажеш от гражданските си права и качеството си на човек, когато искаш да се отклониш от очертаания от него път.

Сред огромната тълпа, която се бляска на политическо-то поприще в Съединените щати, аз видях малцина да показват тази мъжествена добродетел, тази мъжка независимост на мисленето, често отличавала американците в отминалите времена, независимост, която (където и да бъде намерена) е отличителен белег на великите характери. На пръв поглед би могло да се каже, че в Америка духовете, са излети от

един калъп, но те следват тъй стриктно едни и същи пътища. вярно е, че чужденецът среща понякога американци, които се отклоняват от твърдостта на формата; случва се да се оплакват от пороците на законите, непостоянството на демокрацията, от липсата на известни хора в нея: те често отбелязват недостатъците, които произтичат от националния характер и сочат мерките, които биха могли да бъдат взети, за да се отстранят тези недостатъци; но никой -с изключение на вас - не ги слуша, а вие, на когото са поверени тези тайни мисли, сте само чужденец и минава-те случайно. Доверяват ви охотно истини, които са за вас безполезни, а - озовали се на обществено място - избират друг език.

Ако тези редове някога стигнат до Америка, съм сигурен за две неща: първото е, че мнозина читатели ще ме осъдят публично; второто е, че много измежду тях в дъното на душата си ще ме оправдаят.

Слушах да се говори за родина в Съединените щати. Срещнах истински патриотизъм у народа; и напразно го търсих у онези, които го управляват. Това е лесно разбираемо по аналогия: деспотизмът лишава много повече оня, който му се подчинява, от оня, който го налага. в абсолютните монархии кралят често има велики добродетели, но царедворците са винаги недостойни.

Истина е, че царедворците в Америка не казват „сир“ и „ваше величество“, това е голяма и сериозна разлика, но те непрекъснато обсъждат естествения блясък на господаря си; никога не се занимават с въпроса коя от добродетелите на принца заслужава най-много възхищение, тъй като уверяват, че той притежава всички добродетели, без да ги е придобил и, така да се каже, без да го е искал; те не му дават жените и дъщерите си за снизхождението да ги издигне в ранг на метреси, а жертвайки своите мнения, проституират сами. Моралистите и философите в Америка не са задължени да обвиват мненията си в булото на алегорията, но преди да рискуват с неприятна истина, те казват: знаем, че говорим на народ, твърде издигнат над човешките слабости, за да не може винаги да остане господар на самия себе си. Не бихме си служили с такъв език, ако не се обръщаме към хора, чиито добродетели и блясък ги правят единствено достойни измежду всички останали да останат свободни.

Можеха ли ласкателите на Луи XIV да го кажат по-добре?

Що се отнася до мен, считам, че в което и да е управление низостта ще се присъедини към силата, а ласкателството - към властта. Познавам един единствен начин за спиране на човешката деградация: той е да не се дава на никого абсолютната власт да развърта хората.

Правителствата обикновено загиват от безсилието или от тиранията. в първия случай властта им се изплъзва, в другия някой им я изтръгва. Мнозина, виждайки демократичните държави в анархия, мислят, че правителствата в тези държави са по природа слаби и безпомощни. Истината е, че щом като веднъж започне война между партиите, правителството губи своето въздействие върху обществото. Не мисля обаче, че в природата на демократичната власт е заложена липсата на сила и ресурси; обратното, вярвам, че почти винаги злоупотребата със сила и лошото разпределение на ресурсите водят до гибелта ѝ. Анархията се ражда винаги от тиранията или от нейната несръчност, но не и от нейното безсилие.

Не трябва да се смесва стабилността със силата, величието на нещо с неговата продължителност. в демократичните републики властта, която управлява обществото, не е стабилна, защото често сменя притежателя и обекта си. Но навсякъде, където се осъществява, нейната сила е почти непреодолима.

Управлението на американските републики ми се струва еднакво централизирано и по-енергично от това на абсолютните монархии в Европа. Следователно, не считам, че то може да загине поради слабост.

Ако някога свободата в Америка се изгуби, за това ще е виновно всемогъществото на мнозинството, довело до отчаяние малцинствата и заставило ги да се обърнат към материалната сила. Тогава ще се появи анархията, но тя ще дойде като следствие на деспотизма.

Президентът Джеймс Медисън изрази същите идеи („Федералист" N51): „От голямо значение в републиката е, твърди той, не само да бъде защитено обществото от подтисничеството на онези, които го управляват, но също така и да се дадат гаранции на една част от обществото срещу несправедливостите извършвани от другата. Справедливостта е цел, към която трябва да се стреми всяко правителство; това е целта, която си поставят хората, като се обединяват. Народите винаги са правили и ще правят усилия в стремежа си към тази цел, докато не успеят да я постигнат или не изгубят свободата си: „Ако съществува едно общество, в което най-могъщата партия би била в състояние с лекота да събере сили за подтискане на по-слабата, бихме могли да смятаме, че анархията цари в подобно общество, както в природното състояние, където най-слабият индивид няма никаква гаранция срещу насилието на по-силния от него. От друга страна, в природното състояние неудобствата на подобна несигурна участ карат най-силните да се подчинят на управление, което закриля както слабите, така и самите тях. В едно анархично управление същите мотиви ще накарат най-силните партии малко по малко да пожелаят управление, което може да закриля еднакво всички - и силните, и слабите. А ако щат

Род-Айленд се беше отделил от конфедерацията и се беше подчинил на народното управление, упражнявано суверенно в тесни граници, нямаше да има никакво съмнение, че тиранията на мнозинствата щеше да направи упражняването на правата там толкова несигурно, че никой нямаше да поиска такава независима власт за народа. Самите групи, които биха я направили необходима, щяха да побързат да се от-върнат от нея." Джеферсън твърди също: „Изпълнителната власт в нашето управление не е единствената, тя не е може би главния обект на моите търсения. Тиранията на законодателите е също актуална и ще бъде много години още най-страшната опасност. Тиранията на изпълнителната власт също ще дойде, но в един по-отдалечен период." В тази материя предпочитам да цитирам Джеферсън пред всеки друг, защото го считам за най-големия апостол, който някога е имала демокрацията.